

УДК 336.143; 336.5.01;336.51

В.В. ЗИМОВЕЦЬ, к.е.н.,

Державна установа інститут економіки і прогнозування" НАН України

ДО ПРОБЛЕМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Однією з основних тенденцій розвитку фінансових відносин у суспільстві протягом попереднього століття було зростання рівня державного перерозподілу ВВП. Це передбачалося німецьким економістом А. Вагнером, який сформулював закон зростаючої державної активності, відповідно до якого державні витрати повинні зростати швидше, ніж ВВП. Визначаючи таку закономірність, А.Вагнер не встановив межі такого зростання. Відтак, питання оптимальних пропорцій між обсягами державного і приватного споживання як складовими ВВП залишалось відкритим. Починаючи з 80-х рр. ХХ ст. стає зрозумілим, що надмірні обсяги державних витрат зумовлюють потенційну нестабільність державних фінансів. У зв'язку з цим активізуються дослідження економістів, спрямовані на пошуки оптимальних пропорцій між обсягами державних витрат і приватним споживанням. У практичній політиці 80-90-х рр. ХХ ст. домінуючою стає ліберальна модель економічного розвитку.

Фінансова криза 2008-2009 рр. в черговий раз довела, що надмірні обсяги державних витрат є однією з основних причин фінансової нестабільності. Поштовх для дестабілізації державних фінансів можуть дати різноманітні зовнішні шоки, зокрема поширення кризових явищ, як це мало місце в 2008-2009 р. і зумовило циклічне падіння державних доходів в Україні. Разом із тим фінансова криза лише загострила існуючі у сфері державних фінансів проблеми, нагромадження яких було пов'язане із випереджаючим темпи зростання ВВП нарощуванням державних витрат в Україні протягом попереднього десятиліття та диспропорціями у їх структурі. Це призвело до підвищення фіскального коефіцієнту і рівня податкового навантаження на непов'язаний із номенклатурою бізнес (у зв'язку із поширенням практики ухилення від оподаткування, вибіркового застосування норм податкового законодавства та нерівномірності розподілу податкового навантаження [1]. За таких умов держава не мала дієвих важелів податкової політики для подальшого підвищення фіскального коефіцієнту і забезпечення стабілізації державних фінансів у післякризовий період за ра-

хунок збільшення своїх доходів. З іншого боку стабілізації державних фінансів перешкождали об'єктивні труднощі щодо скороченням державних витрат, серед яких основними були інституційні чинники. Саме цим пояснюється негнучкість та інерційність бюджетної політики в Україні, яка є однією із основних перешкод стабілізації державних фінансів [2]. Актуальним завданням є обґрунтування концептуальних засад гнучкішої та менш залежної від впливу політичних чинників політики державних витрат.

Методологічні основи формування та регулювання обсягів державних витрат досліджено у роботах Р.Барро, В.Бьюітера, М.Вудфорда, Дж.Даймонда, В.Танці, Л.Шукерта та ін. зарубіжних економістів.. Специфічні для України тенденції у державних фінансах та відповідні практичні проблеми формування державних витрат досліджувались у роботах українських економістів С.Буковинського, В.Гейця, А.Даниленка, В.Дем'янишина, Т.Єфименко, Ю.Іванова, Б.Кваснюка, О.Кириленко, І.Луніної, А.Соколовської, І.Чугунова, Л.Шаблістої, С.Юрія, В.Федосова та ін. Результати теоретичних та емпіричних досліджень попередників були використані нами при обґрунтуванні концептуальних підходів до вирішення проблеми стабілізації державних фінансів в Україні.

У переважній більшості наукових робіт з проблеми стабілізації державних фінансів досліджується проблема недостатності державних доходів як основної причини виникнення дефіциту бюджету. У той же час проблема надмірних обсягів державних витрат, які власне і є основною причиною нестабільності державних фінансів, є менш дослідженою в економічній науці. Теорія фінансів зазвичай абстрагується від цієї проблеми, оскільки рівень державного перерозподілу ВВП у коротко-строковому періоді є відносно стабільними показником. Така «негнучкість» державних витрат переспрямовує розв'язання проблем стабілізації державних фінансів на практиці у площину переважно боргових форм фінансу-

© В.В. Зимовець, 2011

.....
<http://www.donntu.edu.ua> / «Библиотека»/ «Информационные ресурсы»

<http://www.instud.org>, http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_ekon/

вання та збільшення державних доходів. І перший і другий спосіб стабілізації можливий лише до певних меж – після досягнення боргом і податковими доходами критичних значень відносно ВВП існуючі проблеми у сфері державних фінансів лише ускладнюватимуться. З іншого боку, існують зумовлена інституційними та політичними чинниками інерційність бюджетної політики, яка перешкоджає стабілізації державних фінансів за допомогою скорочення та раціоналізації витрат держави.

З теоретичних позицій обсяги державних витрат залежить від об'єктивних та суб'єктивних чинників, серед яких основним є перелік повноважень та функцій, делегованих державі суспільством/його частиною або набутих іншим способом. Функції держави поділяються на три принципово відмінні складові: базові функції (чисті публічні блага), публічні послуги (змішані публічні блага) та соціальний захист (соціальні трансферти). Стосовно кількості функцій, які доцільно закріпити за державою, дискусія триває не одне сторіччя. У конкретній країні вибір обсягу змішаних і чистих публічних благ, які фінансуються за рахунок державних витрат, визначається історичними традиціями і політичними чинниками. Врешті, рівень державного перерозподілу ВВП залежить від обраної з-поміж двох альтернативних – ліберальної та соціально орієнтованої моделі економічного розвитку. Тому згаданий вище закон А.Вагнера про зростання рівня державного перерозподілу ВВП не є універсальним, оскільки обсяги державних витрат визначаються не лише рівнем економічного розвитку, але й типом економічної моделі, яка реалізується у конкретній країні. Поділяємо думку українського економіста В.Опаріна про те, що рівень державного перерозподілу ВВП насамперед залежить від типу соціальної політики [3, с.124]. Ми формулюємо таку залежність наступним чином: при заданих рівнях вартості публічних послуг та при існуючому рівні державного перерозподілу ВВП, саме обсяги фінансування соціальних трансфертів є балансуєчим показником, який визначається типом економічної моделі. Для ліберальних економік рівень соціальних трансфертів не перевищує 10% ВВП, тоді як у соціально орієнтованих досягає 25% ВВП [4, с.265]. Зростаюча частка соціальних трансфертів у ВВП протягом останніх десятиліть крім є характерною для розвинутих країн як з ліберальною, так і соціально орієнтованою економікою і пояснюється підвищенням частки людей пенсійного віку у

віковій структурі населення.

Крім досягнутого рівня економічного розвитку та типу економічної моделі обсяги державних витрат залежать також і від інституційних чинників. За певних умов *рівень державного перерозподілу ВВП при реалізації ліберальної моделі може перевищувати такий рівень при реалізації соціально орієнтованої моделі*. Це має місце тоді, коли державні витрати зростають без збільшення кількості функцій, які державою виконуються. У даному випадку йдеться про Левіафан-тип держави як інструмент збагачення владної еліти, характерний для країн зі слабким розвитком демократичних інститутів та громадянського суспільства. Однією із особливостей інституційного середовища у таких країнах є так звані «пошук ренти» чиновниками, тобто приватне привласнення частини державних витрат, що зумовлює завищення вартості публічних послуг. У зв'язку з цим цілком обґрунтовано саме на державних публічних послугах (колективних та індивідуальних) робиться акцент у дослідженнях щодо оптимального рівня державних витрат у ВВП: Зокрема, Р.Барро досліджував вплив на економічне зростання не усіх, а саме продуктивних державних витрат, які ототожнював із публічними послугами [5]. З іншої сторони, можливості номенклатури щодо прямого привласнення соціальних трансфертів є значно меншими, хоч і у цій сфері можливі диспропорції. Якщо розподіл соціальних трансфертів здійснюється несправедливо, функція держави по вирівнюванню доходів і боротьбі із бідністю не виконується, а державні витрати зростають.

Отже на номінальні обсяги державних витрат можуть впливати три основні чинники – загальний рівень економічного розвитку (закон А.Вагнера), тип моделі економічного розвитку (частка державних соціальних трансфертів у ВВП) та інституційні особливості держави як суб'єкта бюджетної політики (вартість державних публічних послуг). Для розробки стратегії стабілізації державних фінансів необхідно визначити науково обґрунтовані оптимальні обсяги державних витрат, які є адекватними обраному типу економічної моделі, відповідають досягнутому рівню економічного розвитку (закон А.Вагнера) та враховують особливості інституціональної системи та політичного середовища у країні.

Достатньо велика кількість наукових робіт присвячена обґрунтуванню переваг як моделі соціально орієнтованої держави, або дер-

жавного активізму (широкої участі держави у фінансуванні публічних послуг і створенні ВВП), так і ліберальної моделі (обмеження ролі держави лише виконанням базових функцій із забезпечення суверенітету та верховенства права). З теоретичних позицій ліберальна модель є бажанішою для забезпечення стабільності державних фінансів за інших рівних обставин. Нижчий рівень державного перерозподілу ВВП при реалізації ліберальної моделі забезпечується за рахунок відносно менших обсягів витрат держави на фінансування соціальних трансфертів та соціальних послуг, у т.ч. у сфері медицини та освіти. Основним недоліком такої моделі є те, що вона значно програє соціально орієнтованій моделі в частині забезпечення справедливості розподілу доходів.

Незалежно від обраної моделі держава повинна виконувати основні функції, які не можуть виконуватись іншими секторами економіки. Відповідно до теорії "публічних благ" частина необхідних для суспільства продуктів і послуг не можуть вироблятися у сфері приватної економіки, і тому фінансуються за рахунок державних витрат [6]. Чисті публічні блага є загальнодоступними (інфраструктура, парки, благоустрій, безпека, оборона і правопорядок). Змішані публічні блага (освіта, охорона здоров'я, житло) можуть вироблятися в інших секторах економіки. Обґрунтування необхідності участі держави у виробництві змішаних публічних благ ґрунтується на тому, що за нерівномірного розподілу доходу такі блага є недоступними для значної частини населення, приватне споживання таких благ утримується на рівні, нижчому за оптимальний [7]. На основі аналізу довгострокових тенденцій у розвинутих країнах встановлено, що випереджальне зростання витрат на фінансування публічних послуг порівняно із зростанням ВВП до певної межі позитивно впливає на економічне зростання і, відповідно, не створює передумов для нестабільності державних фінансів. З іншого боку, як це обґрунтовано Р.Барро, недостатні обсяги фінансування публічних послуг зумовлюють ефект «відсутності держави» (анархію), що не сприяє фінансовій стабільності у зв'язку із низькою якістю інституційного середовища [5, с.11].

Сучасні підходи до визначення ролі держави у перерозподілі ВВП поєднують у собі принципи заохочення нагромадження Д.Рікардо і максимізації добробуту А.Пігу про те, що добробут є тим більшим, чим вищим є національний дохід, і чим рівномірніше він роз-

поділяється [8, с.133]. Остання позиція, на нашу думку, є найбільш виваженою, оскільки вона прив'язує роль держави у перерозподілі доходів до обсягів реального ВВП: чим вищим є доходи, тим більша їхня частина може перерозподілятися через бюджет для підтримки соціально незахищених верств населення. Відповідно до цього положення, у країнах з ринками, що формуються, у т.ч. в Україні, рівень державного перерозподілу ВВП повинен бути нижчим, ніж у розвинутих.

При проведенні міжнародних порівнянь кількісний вимір ролі держави в економіці зазвичай визначається рівнем державного перерозподілу ВВП, тобто відношенням витрат загального уряду до ВВП¹. За різними оцінками, оптимальна частка державних витрат для країн з ринками, що формуються, становить від 20 до 40% ВВП. Російським економістом А.Ілларионовим було обґрунтовано, що рівень 36–38% є граничним для пострадянських країн, перевищення якого гальмує економічне зростання [9]. Невисокий рівень державних витрат відносно ВВП у країнах з ризиками, що формуються, підтверджує слушність цього положення: у Китаї ця частка в 2006 р. становила 19,8% ВВП, у В'єтнамі – 29,8% ВВП, в Індії – 27,4% ВВП [10]. Існують альтернативні точки зору, зокрема Р.Нігамутлін обґрунтовує тезу про неприйнятність для пострадянських країн моделі з низькою часткою державних видатків у ВВП, яка застосовувалася в успішних країнах азійсько-тихоокеанського регіону [11]. Такий підхід вважаємо достатньо обґрунтованим, зважаючи на тягар пострадянського патерналізму та об'єктивні труднощі політичного характеру щодо скорочення державних витрат, насамперед соціальних.

Слушними є обидві позиції – державні витрати не повинні бути надмірними, але й не

¹ Поняття "загальний уряд" включає в себе державний бюджет, місцеві бюджети та бюджети фондів соціального страхування (відповідає терміну *general government*) відповідно до *European System of Accounts*. За визначенням, яке дається у параграфі 2.68 ESA95 широкий уряд (*general government*) – це усі інституційні одиниці, які є виробниками неринкових послуг, призначених для індивідуального або колективного споживання, і які фінансуються в основному за рахунок обов'язкових платежів інших секторів та/або інституційні одиниці, що призначені для перерозподілу національного доходу і багатства". – *General government* (S.13). [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/ESA95/en/en0080.htm>>.

можуть бути нижчими того рівня, який не дає можливості фінансування базових функцій з загальнодержавного управління та надання суспільних послуг. Логічно припустити, що державні витрати після досягнення ними граничного рівня, призводять до уповільнення темпів економічного зростання, тобто має місце падіння мультиплікатора державних витрат. Для кожної країни цей рівень є унікальним і визначається специфікою її інституціонального та макроекономічного середовища. Нами встановлено, що для України при досягненні рівнем державного перерозподілу ВВП 39% ВВП темпи економічного зростання уповільнюються,

а граничний рівень, при перевищенні якого існує вірогідність економічного спаду за інших рівних обставин, становить 45% [4, с.265].

В умовах економічного зростання протягом 2000-2008 рр. рівень державного перерозподілу ВВП в Україні підвищився з 34 до майже 50 % ВВП, що є безпрецедентним для умов мирного часу. Макроекономічні та зовнішньоекономічні умови в Україні протягом цього періоду сприяли проведенню бюджетної експансії у таких масштабах, які дають підстави для висновку про зміну економічної моделі – з ліберальної на соціальну-орієнтовану.

Таблиця 1
Рівень державного перерозподілу ВВП у країнах з перехідною економікою Східної Європи і Центральної Азії в 2000-2009 роках

Країна	2000-2004	2005-	Зміна
Угорщина	48,7	50,3	1,6
Білорусь	46,6	48,2	1,6
Україна	36,6	45,9	9,3
Словенія	46,6	45,0	-1,6
Сербія	41,5	44,0	2,5
Чехія	45,0	43,8	-1,2
Польща	43,3	43,4	0,1
Хорватія	43,2	42,2	-1
Боснія і Герцеговина	45,5	41,3	-4,2
Молдова	25,9	41,2	15,3
Латвія	35,6	38,4	2,8
Естонія	35,1	37,2	2,1
Республіка Словаччина	43,9	37,0	-6,9
Румунія	35,3	36,6	1,3
Литва	35,4	36,5	1,1
Болгарія	38,0	36,5	-1,5
Монголія	37,1	35,6	-1,5
Росія	28,6	34,2	5,6
Македонія	36,4	34,2	-2,2
Узбекистан	35,5	31,4	-4,1
Косово	25,2	31,0	5,8
Грузія	18,6	30,9	12,3
Киргизстан	27,6	30,9	3,3
Албанія	30,8	30,6	-0,2
Азербайджан	24,3	26,3	2
Таджикистан	19,2	26,2	7
Туреччина	30,1	24,0	-6,1
Казахстан	22,4	23,8	1,4
Вірменія	20,4	22,2	1,8

Джерело: Європейський банк реконструкції і розвитку. [Електронний ресурс]. – Доступний з: < <http://www.ebrd.com/pages/research/economics/data/macro.shtml#macro> >.

Проведені міжнародні порівняння (табл.1) показали, що середньорічний рівень державного перерозподілу ВВП в Україні, який склався в 2005-2009 рр. був одним із найвищих серед країн з перехідною економікою Східної Європи і Центральної Азії і становив 45,9 % ВВП. Вищий, ніж в Україні середньорічний рівень державного перерозподілу ВВП в 2005-2009 р. мав місце лише в Угорщині та Білорусі (50,3 та 48,2 % відповідно). До групи країн з високим (більше 40%) рівнем державного перерозподілу ВВП протягом 2005-2009 рр. відносились також країни зі значно вищим, ніж в Україні, рівнем економічного розвитку – Словенія, Чехія, Польща та Хорватія (середньорічний рівень державного перерозподілу ВВП складав 45 та 43,8 % ВВП відповідно), а також Сербія і Молдова. У переважній більшості країн рівень державного перерозподілу ВВП протягом попереднього десятиліття залишався стабільним, а у деяких країнах знижувався (у Словаччині з 43,9 % ВВП в 2000-2004 рр. до 37 % ВВП в 2005-2009 рр., у Туреччині – з 30,1 до 24 % ВВП відповідно). Це свідчить про усталену структуру державних витрат та існування систем стратегічного бюджетного планування та механізмів контролю за їх обсягами. Таких, як в Україні темпів зростання фіскального навантаження на економіку протягом останнього десятиріччя не спостерігалось в жодній із досліджуваної групи країн. Значне зростання такого навантаження у Молдові, Грузії та Косово у цей же період можна оцінювати як позитивне, оскільки на попередньому етапі (2000-2004 рр.) цей рівень був недостатнім для фінансового забезпечення виконання державою навіть базових функцій (це пояснювалось тим, що на території цих країн відбувались військові конфлікти та створювались сепаратистські невизнані світовою спільнотою юрисдикції). У Російській Федерації такий рівень хоч і підвищився з 28,6 до 34,2 % ВВП, проте був більш ніж на 10 % ВВП нижчим, ніж в Україні.

На основі проведеного порівняння можна стверджувати про надмірний рівень державного перерозподілу ВВП в Україні, який склався протягом 2005–2009 рр. Нарощування загального обсягу державних витрат у умовах економічного зростання справляло депресивний вплив на розвиток економіки України, починаючи з 2004 р., але цей негативний вплив до 2008 р. залишався непомітним на тлі економічного буму, який генерувався зовнішнім попитом та припливом іноземного позичкового

капіталу в Україну. Зростання рівня державного перерозподілу ВВП протягом цього періоду свідчить про дискретний характер бюджетної політики, тобто її відірваність від чітких правил визначення граничних обсягів державних витрат таких, які базувались на бюджетній стратегії. Дефіцит бюджету в умовах економічного зростання в 2004-2007 рр. свідчить про проциклічний характер бюджетної політики в, який значно підвищив вразливість державних фінансів та фінансової системи України в цілому до зовнішніх та внутрішніх шоків. При нарощуванні державних витрат на етапі економічного зростання не враховувалось те, що фіскальна політика є недостатньо гнучким інструментом державного регулювання. Йдеться про те, що обсяги фінансування соціальних видатків складно скоротити із суто політичних чинників.

Демократичні зрушення у політичній системі України після 2004 р. не призвели до формування держави нового, орієнтованого на підтримку розвитку ринків, типу. Про це свідчать тенденції стрімкого зростання рівня державного перерозподілу ВВП, зумовлені які можна пояснити впливом інституційних чинників. Для цього можна застосувати термін демократичний корпоратизм, а саме вимушене проведення антиліберальної, популістської політики під тиском електорату, яке у науковій літературі дістало назву «демократичний корпоратизм»[12]. Це явище має давні історичні корені. Інфляційні шоки після першої світової війни у більшості країн континентальної Європи послабили фінансові позиції домогосподарств (середнього класу) унаслідок знецінення фінансових активів. Велика депресія 1929–1932 рр. сформувала масову підтримку антилібералізму, обмеження економічної свободи на користь посилення ролі держави. Сутність демократичного корпоратизму полягає у значному підвищенні і масовому поширенні соціальних стандартів, виникненню програм державного соціального страхування, типових для корпоратизму. В умовах демократії антиліберальні, антикапіталістичні концепції мають набагато ширшу підтримку, аніж ідеї лібералізму, оскільки основна частина населення – це наймані працівники. Як зазначав Л. фон Мізес, "антикапіталістична ментальність – типова характеристика людей з категорії ображених, нездатні протистояти в умовах ринкової конкуренції, вони прагнуть до соціального "благоустрою" за рахунок інших, хочуть отримати неконкурентним чином усі блага раз і назавж-

ди"[13,с.29]. З цих позицій, проциклічну фіскальну політику та нарощування державних витрат в Україні можна пояснити впливом інституційних та політичних чинників, серед яких основними є тягар радянського патерналізму та "демократичний корпоратизм". Саме ці чинники зумовлюють інерційність та негнучкість бюджетної політики в Україні, погіршуючи перспективи стабілізації її державних фінансів. Разом із тим політика нарощування соціальних трансфертів не досягла своєї основної мети – подолання бідності у країні. У Доповіді ООН акцентується увага на недосконалому перерозподільчих механізмів в Україні і труднощах із їх реформуванням. Серед проблем, які потребують вирішення для подолання бідності в Україні, виділяються несправедливий розподіл соціальних трансфертів. Витрати на соціальний захист в Україні становлять 26 % ВВП, що відповідає рівню найрозвинутіших країн, проте ці кошти використовуються неефективно та не захищають соціально вразливі верстви населення. Високий рівень соціальної поляризації свідчить про відсутність механізмів перерозподілу багатства між багатими та бідними, зумовлюючи відчуття соціальної несправедливості серед значної частини населення[14,с.40].

Для забезпечення стабільності державних фінансів велике значення має також існування механізмів контролю з боку суспільства за вартістю послуг держави з виконання функцій з загальнодержавного управління та адміністрування у сфері надання змішаних публічних послуг. Можна провести паралелі між управлінням державою і управлінням звичайним підприємством: чим вищою буде частка адміністративних видатків у загальних обсягах продажу підприємства, тим меншим буде його фінансовий результат. По аналогії, вищі обсяги витрат на утримання держави як інституту влади можуть зумовлювати дефіцит бюджету і повинні розглядатись як одна із причин потенційної нестабільності державних фінансів поряд із впливом інших чинників. Такий негативний вплив посилюється в умовах неефективного, корупційного інституційного середовища, коли зростання обсягів державних витрат може бути зумовлене відсутністю контролю з боку суспільства за використанням бюджетних коштів. Парадоксальним є те, що навіть при високому рівні державного перерозподілу ВВП, якість публічних послуг може бути низькою у зв'язку із неефективним використанням бюджетних коштів. Таке неефективне викори-

стання можливе як у сфері фінансування базових державних послуг, так і у сфері фінансування соціальних трансфертів. В умовах корумпованої економіки публічні послуги як суспільне благо не надаються "безкоштовно", оскільки у недержавних секторах економіки виникають додаткові витрати на "захист" від держави. Суспільство не отримує публічних послуг за сплачені податки безкоштовно, а навпаки, ще доплачує номенклатурі. Наприклад, за "безкоштовні" послуги у сфері медицини та освіти, сектор домогосподарств, крім сплачених податків, сплачує додаткові кошти, що є загальною практикою, зокрема в Україні. Це дає підстави для висновку про існування значних резервів щодо скорочення державних витрат на фінансування публічних послуг в Україні.

Бюджетна політика залишається основним інструментом реалізації власних економічних інтересів правлячої еліти в умовах слабкості громадянського суспільства в Україні. Негативний вплив інституційних та політичних чинників на фінансову стабільність виявляється у надмірних державних витратах, включаючи також і несправедливий розподіл соціальних трансфертів. Якщо суспільство не може контролювати державу та її витрати, а також доходи правлячої еліти, рівень державного перерозподілу ВВП і відповідно економічна влада такої держави повинні бути мінімальними. З цих позицій доцільним буде звуження ролі держави та обмеження її функцій, що може бути реалізовано через лібералізацію фіскальної політики та раціоналізацію структури державних витрат. Лише на такій концептуальній основі можна забезпечити стабілізацію державних фінансів в Україні у довгостроковому періоді. Стратегічним завданням фіскальної політики в Україні є поступове скорочення частки державних витрат у ВВП з метою посилення фінансової стійкості країни у перспективі та послаблення негативного впливу цієї політики на фінансову стабільність за рахунок раціоналізації витрат на державне управління і, відповідно, економії в частині фінансування колективних публічних послуг, та зупинення тенденції до нарощування соціальних трансфертів. Враховуючи умови, що склались в Україні, реалістичним орієнтиром вважаємо поступове скорочення частки витрат широкого уряду у ВВП з 50 до 40 % протягом 2012-2017 рр. та зменшення частки вартості чистих публічних послуг у їх загальній структурі. Для практичної реалізації цих завдань до-

цільно закріпити Законом України нормативні обмеження (ліміти) загального обсягу державних витрат у бюджетній стратегії.

Література

1. Соколовська, А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 4 - 12.
2. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»
3. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічний аспект): Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.
4. Зимовець В.В. Державна фінансова політика економічного розвитку: [моногр.]; НАН України; – К.: Ін-т економіки і прогнозування, 2010. – 356 с.
5. Barro R. Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth [Електронний ресурс] // NBER Working Paper. – 1991. – №2588. – Доступний з: <<http://www.nber.org/papers/w2588.pdf>>.
6. Brennan G. and Buchanan J.M. Towards a Tax Constitution for Leviathan // Journal of Public Economics. – 1977. – December. – №8. – P. 255–73.
7. Блок Ф. Роли государства в хозяйстве //

Экономическая социология. – Т. 5. – №5. – 2004. – С. 37–49.

8. Жамс Э. История экономической мысли XX века. – М.: Изд-во ин. лит-ры, 1959. – 572 с.

9. Илларионов А., Пивоварова Н. Размеры государства и экономический рост // Вопросы экономики. – 2002. – №9. – С. 18–45.

10. International Monetary Fund. [Електронний ресурс]. – Government Finance Statistics Yearbook. – 2008. – P. 13–16. – Доступний з: <www.imf.org>.

11. Нигматулин Р. Об оптимальной доле государственных расходов в ВВП и темпах экономического роста // Вопросы экономики. – 2003. – №3. – С. 125–131.

12. Haber S., Perotti E. The Political Economy of Financial Systems [Електронний ресурс] // Tinbergen Institute Discussion Paper. – №TI 2008-045/2. – 62 p. – Доступний з: <<http://www.tinbergen.nl>>.

13. Людвиг фон Мизес. Индивид, рынок и правовое государство. – С-Пб.: Пневма. – 1999. – 196 с.

14. Millennium Development Goals. Ukraine – National Report.-Kyiv, 2010.- 108 P.

Статья поступила в редакцию 15.07.2011

УДК 330.14:330.31

И.В. ЛЕВИНА, к.э.н.,

Донецкий национальный технический университет

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ «ЛОВУШКИ» В СФЕРЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО КАПИТАЛА

Интеллектуализация общественной жизни, как одна из важных современных экономических закономерностей, характерна большинству развитых стран. Каждая страна, отражая общечивилизационные тенденции, формирует собственную, присущую национальным особенностям, систему принципов, механизмов и инструментов институциональной поддержки интеллектуального капитала. Переход к «экономике знаний» как к новой ступени цивилизационного прогресса определяет глубокое противоречие между новыми институтами, свойственными данному этапу развития и институтами, свойственными индустриальному этапу. Как отмечает В.Иноземцев: «Сегодня мы стоим на пороге постэкономической эпохи,

отрицающей важнейшие принципы экономического общества» [1, с.260]. В условиях глубоких экономических изменений неизбежно возникновение, так называемых, институциональных «ловушек».

Обеспечение устойчивого экономического развития украинской экономики также возможно только на основе оптимизации воспроизводства интеллектуального капитала и преодоления институциональных «ловушек» в этой сфере.

Методологической основой исследования экономического аспекта интеллектуального капитала являются теоретические концепции П. Дракера [2], Т. Сакайи [3], Ф.Махлупа

© И.В. Левина, 2011

.....
<http://www.donntu.edu.ua> / «Библиотека»/ «Информационные ресурсы»

<http://www.instud.org>, http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_ekon/